Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1973 чыл апрель 3 вторник № 78 (9154). Өртээ 2 кап.

А. Н. КОСЫГИН ШВЕЦИЯЖЕ ЧОРУПКАН

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин апрель 2-де Москвадан Швецияже албанның аян-чоруун кылып чорупкан.

Внуково аэродромунга А. Н. Косыгинни эштер К. Т. Мазуров, П. Е. Шелест, Ю. В. Андропов, М. С. Соломенцев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. К. Байбаков, В. А. Кириллин, М. А. Лесечко, В. Н. Новиков, Л. В. Смирнов, Н. А. Тихонов, ССРЭ-ниң министрлери А. А. Громыко, А. А. Гречко, Н. С. Патоличев, Б. П. Бугаев, Н. А. Щелоков, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Херек эргелекчизи М. С. Смиртюков, Моссовет күүскомунуң даргазы В. Ф. Промыслов үдээн.

Үдээннерниң аразынга Швецияның ССРЭ-де херектеринге түр бүзүреттирген төлээзи Л. Вестерберг турган.

А. Н. Косыгин-биле кады Швецияже Латви ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Я. Рубэн, ССРЭ-ниң Далай Флодунуң министри Т. Б. Гуженко, ССРЭ-ниң министрлериниң оралакчылары И. Н. Земсков болгаш М. Р. Кузьмин чорупкан.

(СЭТА).

* * *

СТОКГОЛЬМ, апрель 2. (СЭТА-ның тускай корр.). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин албанның аян-чоруун кылып Швецияда чеде берген.

А. Н. Косыгинни Стокгольмнуң Арланда аэродромунга Премьер-Министр У. Пальме, Швед чазактың кежигүннери болгаш өске-даа албан кижилери уткаан.

БҮГҮ-НИИТИ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕ

Партияның XXIV съездиниң улус өөредилгезиниң талазы-биле шиитпирлерин болгаш «Аныяктарны бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчидерин доозар болгаш ниити билиг школазын улам ыңай сайзыраңгайжыдар дугайында» СЭКП ТК-ның база ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле улуг ажылды Тываның улус өөредилге ажылдакчылары боттандырып турар.

Тоску беш чылдың сөөлгү ийи чылында ниити билигниң, кежээки болгаш бот-өөредилге школаларының четкизин таарыштыр тургузар, оларның материалдыг баазазын быжыглаар база өөредилге-кижизидилге ажылын экижидер хемчеглерни амыдыралга боттандырган.

Чаа программалар ёзугаар башкылаашкынны чорудуп турарын барымдаалап, башкы кадрларның билиг-мергежилин бедидер ажыл калбарган. Райхоороно эргелекчилериниң семинарын организастап чоруткан. Школа удуртукчуларының курстарын чыл бүрү тускай программа ёзугаар чорудуп турар. Школаларга инспектор хыналдалары база башкыларга методиктиг дузаларны көргүзеринче кичээнгейни угландырган. Эрткен өөредилге чылында Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Бай-Тайга районнарның школаларынга калбак хыналданы, ол ышкаш республиканың шупту школаларынга тематиктиг хыналдаларны кылган.

Школаларның болгаш улус өөредилге органнарының ажылында илерээн четпестерни чайладыр хемчеглерни база чорудуп турар. Ынчангаш республиканың школаларында өөредилге-кижизидилге ажылында чамдык эки чүүлдер тыптып келген. Сески беш чылдың төнчүзүнде республикада өөредилгениң ниити деңнели 91 хуу, а билигниң шынары 24 хуу турган болза, 1972 чылда ниити деңнел 95,3 хуу, а билигниң шынары 26 хуу апарган. Ийи чылчыларның саны кызырылган.

Шуй, Кара-Хөл, Мөген-Бүрен, Мугур-Аксы, Мөрен дээш өске-даа ырак суурларда чаа интернаттар ажыглалда кирген. Сөөлгү ийи чылда бистиң школаларывыс барык 1 миллион рубльдиң өөредилге херекселдерин алган.

Тоску беш чылдың үшкү чылы совет школаның амыдыралынга база шиитпирлиг чыл болур ужурлуг. Ол хамыктың мурнунда аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгезинче шилчидигени боттандырары-биле онзагай болур. Хүндүскү школаларның тоску клазынга бо чылын өөренип кирер уруглар школаны беш чылдың сөөлгү чылында доозар. 1972—1973 өөредилге чылында кежээки база бот-өөредилге школазының тоску клазында өөренип турарлар беш чылдың сөөлгү чылында ортумак школаны доозуп үнер. Моон кандыг түңнел үндүрерил дээрге, тоску класска хүлээп алышкындан, хүндүскү болгаш кежээки школаның онгу клазын үстүкү классчыларның эң хөй кижи доозуп үнеринден беш чылдың сөөлгү чылында улус өөредилге талазы-биле көрдүнген планның күүселдези улуу-биле хамааржыр.

Бүгү-ниити ортумак өөредилгени боттандырарының баазазы — сес чыл өөредилгези. Республикада бо талазы-биле байдал кандыгыл? Эрткен өөредилге чылында сес класс дооскаңнарның 92,8 хуузу ортумак школаларда, профтехучилищелерде болгаш ортумак тускай өөредилге черлеринде өөренип турар. Тоску класста өөренип киргеннерниң хуузу чүгле 67,4, ортумак өөредилге черлериниң саны республикада эвээш чүве төлээде, ук деңнел биске куду, ол 75 хуу четкен турар ужурлуг. Ону чедип алыр дээш ажылдаар ужурлуг бис.

Бүгү-ниитиниң сес чыл өөредилгезиниң Хоойлузун республикада дыка четпес боттандырып турар. Шак мындыг байдал ортумак өөредилгени боттандырарынга шаптыктап турар. 1964 чылда бирги класска хүлээп алган өөреникчилерниң чүгле 70 хуузу сески классты доозуп үнген. Тоску беш чылдың баштайгы ийи чылында 1—8 класстарга өөреникчилер хаара тудары чүгле 7 хуу өскен. Россия Федерациязында ниити көргүзүгден ол 18 хуу чавыс. Ук деңнел, ылаңгыя Барыын-Хемчик, Тожу, Улуг-Хем, Таңды, Бай-Тайга районнарда чүгле 57-ден 60 хуу чедип турар. Бо өөредилге чылында республикада 85 өөреникчи кандыг-даа ,чылдагаан чокка өөредилгезин ара соксаткан. Чырыдышкын министерствозу, райкүүскомнарның улус өөредилге килдистери бүгү-ниити өөредилгезиниң айтырыын кошкак шиитпирлеп турарын ол бүгү херечилээр-дир. Тус-тус райкүүскомнар кедээ, хоорай болгаш суур Советтеринге негелде чок чорук моон тодаргай.

Чамдык районнарда, ол ышкаш тус-тус школаларда, өөредилгениң деңнели эң-не чавыс. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнарның школаларында байдал ындыг. Бо өөредилге чылының бирги чартыында өөредилге деңнели республикада 93,1 хуу болган. Тээли, Кызыл-Мажалык, Аяңгаты ортумак, Хондергей, Кара-Хөл сес чыл школаларында өөреникчилерниң билии тергиин чавыс. Методика ажылы, башкыларның ажылынга контроль кончуг кошкак.

Кежээки болгаш бот-өөредилгелиг школаларның өөредилге-кижизидилге ажылында улуг четпестер бар. Ук школаларның өөредилге деңнели бо чылдың бирги чартыында чүгле 89,3 хуу болган. Школаларда өөредилгезин ара каар чоруктар хөй. Бии-Хем районнуң кежээки школаларынга 300 хире кижи өөренир ужурлуг турган, чүгле 115, Кызыл хоорайдан 770 кижиден 570 кижи кежээки өөредилгеде хаара туттунган. Ажылчын аныяктарның ортумак эртем чедип алырының айтырыгларын чамдык ажыл-агый, бүдүрүлге удуртукчулары, партия, комсомол органнары чогуур кичээнгейге албайн турар.

Школаларның өөредилге-кижизидилге ажылын экижидеринге башкы кадрлар шиитпирлиг рольду ойнаар ужурлуг. Оларның өөредилгези дээш сагыш салышкын улуг. Ынчалза-даа башкыларны бот-өөредилгеже бүрүн хаара тудар ажылче сагыш салыры чугула сорулгаларның бирээзи.

Педагогика эртеминиң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин чөп ажыглавышаан, ажыл-ишке бедик организастыг, харысаалгалыг болур чоруктуң ачызында тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында улус өөредилге черлери, школа ажылдакчылары боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседип шыдаарлар.

ЧАА БИЛЕТТИ АП ТУРА...

Дүүн Бии-Хем районнуң партия организациязында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүннеринге партияның чаа хевириниң билеттерин тыспып эгелээн.

Бодунуң улузунга шынчызы-биле бараан болуруп, бодунуң бүгү-ле күжүн болгаш билиин оон эрге-ажыктары дээш, коммунизмниң тиилелгези дээш демиселге бээриниң дугайын коммунист бүрүзүнге партия биледи үргүлчү сагындырып чоруур. Владимир Ильичиниң овур-хевирин сиилбип кылган болгаш оон: «Партия — бистиң үениң угааны, ат-алдары болгаш арын-нүүрү» — деп сөстерин бижээн партия биледин районда эң баштай алыр аас-кежии «Саян» совхозтуң мурнакчы саанчызы Тамара Ивановна Матина биле хоочун коммунист пенсионер Өюн Сарыгбаевна Серенмаа оларга таварышкан.

1939 чылдан бээр партия кежигүнү эш Серенмаа совхозтуң Ленинка суурунда чурттап турар. Пенсияже үнгүже чедир ында партбөлүктү баштап, кодээниң ажыл-ишчилерин шалыпчы ажылче хаара тудуп келген организакчының бирээзи. Ол ам политинформатор хүлээлгени күүседип, чонга партияның сөзүн дээштии-биле чедирип турар.

Партия документилерин СЭКП райкомунуң ийиги секретары Н. Өпеш тывыскан.

Бистиң корр.

1973: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШИИТПИРЛИГ ЧЫЛЫ

Кызылда В. Шабалинниң бригадазының калбак панельден тудуп турары бажың бо чылын ажыглалга кирер. Ынчангаш тудугжуларда болгаш каңнакчыларда ажыл улам хайнышкынныг апарган. Бажыңның каът бүрүзүнге 750 кезек кылыгларны эптеп тургузар апаар. А техниктиг норма ёзугаар ону чүгле беш хүн доозар ужурлуг.

Чаа чүүлдү эгелээри болганчок бергелер-биле капсырлажы бээр. Бо тудугда бүгү чүве чаа-даа болза тудугну чогуур хуусаазында хүлээдир дээш бригада шудургу ажылдап турар.

Юрий Шарипов биле Александр Пашков — бригадада дуржулгалыг каңнакчылар. Оларның кайызының-даа бүдүрүлгеге ажылдаан стажы узун. Юрий Красноярск хоорайга, а Александр Тулага ындыг бажыңнарның тудуунга киржип чораан. Аныяк тудугжулар боттарының байлак дуржулгазын эш-өөрүнге күзелдии-биле дамчыдып бербишаан, хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: Юрий Шарипов биле Александр Пашков.

А. НЕВОЛИННИҢ фотозу.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

ЧАДААНА. (Телефон-биле, бистиң тускай корр.). Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының баштайгы кварталында күрүнеге сүт садар планныг онаалдазын хуусаа бетинде, 8 хонук бурунгаар-ла ажыр күүседип алган. Район ниитизи-биле эрткен үш айда 422 тонна сүттү дужаар турган, 439 тоннаны саткаш планын 102 хуу күүсеткен.

Сүт садар планын 11,6 тонна, азы 154 хуу күүсеткен «Искра» колхоз, 146 хуу чедирген «Большевик» совхоз, 122 хуу чедирген Ленин аттыг болгаш 122 хуу кылдыр күүседип шыдаан «Октябрь 30 чылы» колхозтар бирги кварталда ол талазы-биле тиилекчилер болганнар.

С. МОНГУШ.

БАЛЫКЧЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Кызылда балык заводунуң ажыл-ишчилери тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының бирги кварталын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг дооскан. Завод үш айларда 150 центнер балык тудар хүлээлгезин 100 хуу, ниити продукция бүдүрер планын 102,6 хуу күүсеткен. Кварталда 50 тонна ыштаан балык бүдүрер хүлээлгезин 70 тонна, дузап каан балык бүдүрер планын база ажыр күүсеткен. Ол үениң дургузунда 110 муң рубльдиң барааннарыг продукциязын сайгарар хүлээлгезин 128 муң рубльге боттандырган. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 3 хуу өскен.

Ол бүгү чедиишкинниң коллективтиң ажыл-ишчилери социалистиг чарышты бригадалар, тус-тус кижилер аразынга дээштиг организастап, ооң түңнелин ай санында үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап, мактап турган чедип алган.

Балык заводунуң ажылчыннары хүн бүрүде Кызыл хоорайның магазиннеринче 2 тонна ыштаан, 2—3 тонна дузаан балыктарны киргеш, ортумаа-биле 2,5 муң рубль түңге балыкты сайгарып турар.

Коллективте бригадалар аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда коммунист Валентина Матвеевна Широковага удурткан балык дузакчыларының бригадазы чорып турар. Ооң ажылчыннары бирги кварталдың планныг даалгазын марттың 20-де — хуусаа бетинде күүсеткен. Бригаданың мурнакчылары В. Слезина, Н. Блинова, Г. Гатаулина олар өскелерге үлегерин көргүзүп, ай планын доктаамал 140—150 хуу күүседип турарлар. Балык тудар бригадалар аразында чарыштың тиилекчизи Азас хөлде балыкчылар бригадазы болган. Ооң ажылчыннары И. Коряков, Л. Булатов олар балык тударының планын үргүлчү ажыр күүседип келген.

(БИСТИҢ КОРР.).

СӨӨЛГҮ ШАКТА
ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

ДЕЛГЕЛГЕ

● СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). В. И. Лениниң Стокгольмга чорып турганынга тураскааткан делгелге Швецияның хаан библиотеказынга ажыттынган. В. И. Ленин Швецияның найысылалынга каш-даа чораан болгай. Ооң ажылдап турганы библиотеканың ажылдакчылары В. И. Лениниң Швецияга чорып турганынга холбашкан материалдарны чыгган. Библиотекага кээп турганнарның дептерин, аңаа оон бижээн демдеглелдерин, оон чорып турган черлериниң чуруктарын көргүскен. В. И. Лениниң Швецияга чорып турганын тодаргай чугаалап бээрин дилээн муң-муң чагааларны делгээн.

Делгелгени губернатор Яльмар Мер ажыткан. В. И. Лениниң удуртулгазы-биле Россияга боттандырган Октябрь революциязының делегейге ужур-дузазын ол демдеглээн.

ЧААГАЙ ТҮҢНЕЛДЕР

● ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Финляндияның профэвилелдериниң төп организациязының семинары болган. Семинарны Найырал, кады ажылдажылга болгаш дузалажылга дугайында совет-финлянд керээге ат салганының 25 чыл оюнга тураскааткан. 25 чыл үениң дургузунда ийи чурттуң аразында харылзаалар калбарган деп, Финляндияның даштыкы херектер министри А. Карьялайнен ол семинарга чугаалаан. Ийи чурттуң ниитилел-политиктиг тургузуу аңгы-аңгы болза-даа, талаларның бүрүн бүзүрежилгелии, Кереэниң бодал, туруштарынга дүүштүр чаагай кожа-хелбээ харылзаалар тудар изиг күзелдии эки түңнелдерни берген деп, А. Карьялайнен чугаалаан.

БОЛГАРИЯ. Каварно хоорай чурттуг Вергил Мавродиев дөрт-ле харлыг. Ол саатчок номчуур, санаар, шыырак ойнаар шыдыраачы. Ийиги класста өөренип турар акызының бижээн чүүлдерин көргүлээш, Вергил ооң частырыгларын айтып бээр. Ол оол үш ай дургузунда бистиң болгар болгаш даштыкы чурттарның чогаалчыларының 80 ажыг номун номчуп каапкан.

ЧУРУКТА: Вергил авазының чанында.

БТА — СЭТА-ның фотозу.

ЧЕДИИШКИННИГ ОЙНААШ КЕЛГЕН

ССР Эвилелиниң 50 чылынга тураскааткан кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң түңнел көргүзүү Москва хоорайга эрткен. Россия Федерациязының областары, крайлары, автономнуг республикаларынга зона аайы-биле тиилекчи болган лауреаттар болгаш дипломантылар аңаа киришкен.

Бистиң республиканың хомусчулар болгаш сыгыт, хөөмейжилерниң «Айлаң» ансамбли ол көрүлдеге чедиишкиннииг киришкеш дүүн ээп келген. Республиканың Культура министерствозунга Москва чораан бот-тывынгыр артистер-биле беседа болган. Совет Тываның кодээ уран чүүлүнүң төлээлери оларга онаашкан улуг идегелди шыдыдып, республиканың ат-алдарын уран талантызы-биле камгалап шыдаан дээрзин аңаа демдеглээн.

Иркутск хоорайга эрткен зона көрүлдезиниң лауреаттары салым-чаяанныг сыгыт, хөөмейжилер, хомусчулар ансамбльдиң составында кирип турар. Марттың ортан үезинде улуг чуртувустуң найысылалы Москвага чеде берген соонда демир-орукчуларның төп Культура ордузунга шилилге көрүлде болган. Бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс эң дээрелерниң одуруунга кирген болгаш март 18-те «Красная роза» деп торгу аргыыр комбинатка өске артистер-биле кады концерт көргүскен. Калбак-делгем Россияның ырак-чоок кайы-даа булуңнарындан келген кодээ артистерниң өзүп олурар талантызы москвачыларны сонуургаткан.

Март 22. Эвилелдер бажыңының Колонналыг залы. Түңнел көрүлдеге киржип келген өске-даа коллективтер-биле кады Тываның бот-тывынгыр артистери ээлчеглиг концертти москвачыларга бараалгаткан. «Айлаң» ансамбльдиң сыгыт, хөөмей хомус үнү-биле кады бедик дегелдениг көрукчүлерниң сонуургалын чайгаар хаара туда берген. Мөген-Бүрен чурттуг малчын Хертек Мыйзон «Бай-ла Хемчиимни» бадырыптарга, зал чылыы-биле уткаан деп. Москва чораан артистер сеткил ханышкын-биле чугаалап турдулар.

Кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң эң шилиндектериниң мурнунда шиитпирлиг көргүзүг эрткен айның 29, 30 хүннеринде болган. Кремльдиң Съездилер ордузунга болур концертке белеткел каш хонук дургузунда үргүлчүлеп келген. Бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс улуг концерттиң түңнел көргүзүүнге киришпишаан, аңгы номер кылдыр база ойнаан.

Тыва уран чүүлдүң хөгжүп сайзырап олурары кымның-даа сеткил-сагыжын өөртүп турар. Хөй националдыг совет уран чүүлдүң кайгамчык чедиишкинин кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң Бүгү-россия көрүлдези база катап бадыткаан.

Б. ДИРЧИН.

ТАРААЖЫЛАР, МЕХАНИЗАТОРЛАР СЛЁДУ

Чер ажылының культураларын экижидер, ооң дүжүткүрүн бедидер талазы-биле чамдык ажылдарны кылганының түңнелинде эрткен чылын Чөөн-Хемчик район чүгээр дүжүттү өстүрген. Сугаттыг черниң гектар бүрүзүнден 13 центнер тарааны алган ийикпе, күрүнеге тараа садарының планын 148 хуу күүсеткен. «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл» совхозтар болгаш «Октябрь 30 чылы» колхоз тараа садарының чыл планын ийи катап ажыр күүсеткен. 1972 чылда тарылга шөлү районга 1971 чылга бодаарга барык 800 ажыг гектар калбарган.

«Алдан-Маадыр» совхоз сугаттыг черниң ажыглалын экижидип, тарылга шөлдеринге органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгени долу ажыглаанындан сөөлгү чылдарда тараа болгаш өске-даа культураларның бедик дүжүдүн ап келген. Ук ажыл-агыйның сөөлгү ийи чылда шудургу ажылдааның түңнелинде Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун акша шаңналы-биле кады алган. Алдан-маадырларның чер ажылында база бир эки чүүлү болза, бот-орулга-чарылгалыг звенону тургускаш, ооң ажылын билдилиг организастааны болур. Совхоз эрткен чылын бир гектар черден 12 центнер дүжүттү ап турда, бот-орулга-чарылгалыг звено 18 центнер дүжүттү алган. «Алдан-Маадырга» бо чылын ындыг 2 звено ажылдаар.

Тараа болгаш чер ажылының өске-даа культураларының дүжүдүн бедидер талазы-биле СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалын күүседир дээш районнуң ажыл-агыйлары болгаш тус-тус тараажылар, механизаторлар боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Бо чылын районда бот-орулга-чарылгалыг 6 звенону организастаан. Ол звеноларны эң шыырак механизаторлар болгаш четчир саныг техника-биле хандырган. «Алдан-Маадыр» совхозта бот-орулга-чарылгалыг звенонуң кежигүнү Ооржак Маска бо чылын тараа культураларының гектар бүрүзүнден 18 центнер дүжүттү алырын хүлээнген.

Ооржак Маска механизаторлар слёдунга мынча дээн:

— Бистиң звенонуң ажыл-ишчилери эрткен ажыл-агый чылында чамдык чедиишкиннерлиг болган. Тараа культураларының гектар бүрүзүнден 18 центнер дүжүттү алган бис. Бо чылын оон эвээш эвес дүжүттү алыр дээш, часкы хову ажылдарынга амдыгаашкан ыяк белеткенип турар бис. Бистиң звенонуң кежигүннери амгы үеде буралар достери довурактап, техника септелгезин эң-не хынамчалыг чорудуп турар. Звено кежигүннери Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозта бис дег бот-орулга-чарылгалыг звенонуң кежигүннерин социалистиг чарышка кыйгырган.

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта херээжен тракторист Дарый Сат ол слётка чүве чугаалааш, бедиткен социалистиг хүлээлгени алган:

— Эрткен ажыл-агый чылында бодумга хамаарышкан планны ажыр күүсеткен мен. Бо хүннерде малчыннарже мал чемин сөөртүр ажылда киржип тур мен. Тракторумну эки шынарлыг кылдыр септеп алдым. Бо чылын чымчак чер аңдарылгазынче шилчидерге 900 гектарны кылыр деп хүлээлгемни эде көрүп, 1200 гектар чедирер деп хүлээп тур мен. Бистиң совхозтуң механизатору Сарыглар Бавыылайны болгаш чарлып турарывыс «Искра» колхозтуң тракторизи эш Удувас-оолду чарышка кыйгырган мен. Ынчангаш сөглээн сөстү амыдыралга боттандырар дээш бодумнуң бүгү күжүмнү, арга-мергежилимни үндүрүп тургаш, хүлээлгемни ыяап-ла күүседир мен.

Ындырде — «Алдан-Маадыр» совхозтуң директору Хеймер-оол Монгуш:— Бистиң алдан-маадырлылар эрткен ажыл-агый чылында өске ажыл-агыйлардан дээре дүжүттү өстүрген. Бо чорук сугатчыларның ортузунга ажылды эки организастап, оларның материалдыг болгаш моральдыг сонуургалын бедидеринче улуг кичээнгейни салып келгенивистиң ачызында болган.

Слётка илеткелчи болгаш санал бергеннер районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында часкы хову ажылдарында белеткелде улуг четпестерниң барын демдеглээн. Ылаңгыя техника септелгези хожудап турар. Илчирбе дугуйлуг 7 трактор септеттинмээн. Чамдык тракторларның септелгези багай.

Чадааның «Сельхозтехника» каттыжышкынының мастерскаязынга септээн техниканың шынары куду дээрзин хуралга демдеглээн. Чазын район ниитизи-биле 22500 ажык гектар черни удур аңдарар, тараа культуразы тарыыр шөлдү 1680 гектар калбартыр дугайында райкүүскомнуң шиитпири бар. Ылаңгыя «Чыраа-Бажы», СЭКП XXII съездизи аттыг совхозтарда чазын аңдарар чер кончуг хөй. «Чыраа-Бажы» совхозтуң директору эш Хүрең-оол боду агроном кижи хиреэнинде чер ажылының культуразын экижидеринче кичээнгей салбайн турар. Органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни шөлдерге ажыглаваайн келген. Эрткен ажыл-агый чылында ол совхоз районда эң-не куду дүжүттү алган.

Райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң, ооң тускай эртемниглериниң чер ажылының дүжүдүн бедидеринче кичээнгейи кошкак. Эргелелдиң кол агроному Төмүр-оол Монгуш инициатива чок ажылдап, ажыл-агыйларның тускай эртемниглеринден негелдени кошкаткан.

Мурнакчы механизаторларның болгаш тараажыларның район слёдунуң киржикчилери беш чылдың шиитпирлиг чылы 1973 чылда тараа болгаш чер ажылының өске-даа культураларының продуктулуун бедидер талазы-биле долу анализтиг чугаалашкан. Районнуң бүгү механизаторларынга болгаш тараажыларынга слёттуң киржикчилери кыйгырыгны хүлээп алган.

НЕГЕЛДЕНИ КҮШТЕЛДИРЕР

Партияның XXIV съездизи коммунистериң марксисчи-ленинчи өөредилгезин экижидеринче кол кичээнгейни углавышлаан, ооң сорулгазын тодаргай айыткан: «Бо ажылды моон ынай улам экижидери, политиктиг өөредилгени коммунизм тургузуушкунунуң тодаргай сорулгалары-биле сыры холбаары болгаш партияның бүгү кежигүннериниң медерелдиг база идепкейлиг чорууп бедидеринге ооң күштүг салдарлыг болурун чедип алыры болур».

Бо негелдени амыдыралга күүседип, коммунистериң, партия кежигүнү эвес активтиң политиктиг өөредилгезин чер-черге организастап чорудар талазы-биле СЭКП райкому тодаргай ажылды ап чоруткан: Бо өөредилге чылында политөөредилгениң системазында политиктиг 69 школа болгаш семинар ажылдап турар. Райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелинде теоретиктиг семинарны тургусkан. Ында ортумак звеноның специалистери өөренип турар. Нииткизи-биле политөөредилгеге 1584 кижи хаара туттунган, оларның 787-зи — коммунистер.

Ооң-биле кады «Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын амыдыралга боттандырарынче кол кичээнгейни салып, экономика айтырыгларын өөредир пропагандистерни шилээш, оларның семинарын организастап эрттирген бис. Ам экономиктиг билиглернин үндезиннерин өөренир 21 школа, коммунистиг күш-ажылдың 6 школазы районда ажылдап турар.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгени удуртуп тура, кичээлдерниң организастыг бедик деңнелге эртерин, материалды дынакчыларның ханы шингээдип алган турарын чедип алыры чугула. Ынчангаш политөөредилгеге партийжи удуртулганы улам күштелдирерин парторганизациялардан доктаамал негеп турар бис. Ооң түңнелинде чамдык черлерде политөөредилге организастыг байдалда чоруп турар.

Маңаа чижек кылдыр «УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырында марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаны ап болур. Үк школада 34 дынакчы хаара туттунган. Оларның иштинде 19 коммунист бар. Пропагандист А. Далбыр-оол кичээлдерни солун эртирип турарындан дынакчыларның өөредилгеге сонуургалы бедээн. Кичээл шагын чылдагаан чок черге үзер кижилер ховар. Дынакчылардан Александра Сүгежик, Биче-оол Хураганда, Серин Хураган-оол болгаш өскелер-даа кичээлдерге доктаамал белетзуп, чамдык коммунистерниң канчаар өөренип турарының дугайында отчеттарын партхуралдарга дыңнап, чугаалашса эки.

Бо өөредилге чылында удуртукчу кадрларның, көдээ ажыл-агый болгаш үлетпүр бүдүрүлгениң специалистериниң идей-политиктиг дадыгышкынынче кичээнгейни база салган бис. СЭКП райкомунуң чанында партия активиниң школазы тургустунган. Ында колдуунда парткомнарның, партия эге организацияларының секретарлары өөренип турар. Ол ышкаш чер-чер Советтериниң шугуму-биле Советтер ажылдакчыларының школазын база тургускан. Бо бүгү удуртукчу ажылдакчыларның, специалистерниң идей-политиктиг деңнелин, ажыл-агыйны удуртуп башкарарынга оларның арга-мергежилин бедидеринге, партийжи ажылдың чаа-чаа арга-методтарын өөренип ажыглаарынга дузалап турар.

Пропагандист кадрларны шын шилип алыры — чугула айтырыг. Ажыл-агыйларның чамдык удуртукчуларын пропагандистер кылдыр бадылаанывыс политөөредилгени организастыг чорударынга база улуг салдарлыг болган. Чижээлээрге, «УТКА 25 чылы», «Найырал» совхозтарның директорлары И. П. Гончарюк, С. К. Текеев олар экономиктиг семинарларның удуртукчулары, а «Улуг-Хая» совхозтуң директору В. Д. Куркутов — марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир школаның пропагандизи. Мону моон соңгаар-даа практикалаар бис.

Чаа болуп эрткен районнуң партия активиниң хуралы политөөредилгени организастап турарында четпестерни база шыңгыызы-биле илереткен. Ынчангаш партия организациялары оон чогуур түңнелдерни үндүрүп, политөөредилгеге партийжи удуртулганы болгаш пропагандистерден негелдени күштелдирип турган, өөредилге чылын организастыг болгаш чедиишкинниг доозар дээш тодаргай хемчегларни алыр апаар.

Х. НОРБУ,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары.

Политөөредилгениң дээштии — организастыг чоруктa

ХОЙЖУ-БИЛЕ ЧУГАА

«Бурунгаар» совхозтуң хойжузу Л. Б-Ш. Аңчы-биле Калбак-Дагда кыштаанга хөөрежип олур бис.

— Мал чеми арбында ниитининг малын кандыг-даа берге кыжын менди азырап ап болурун херек кырынга бүзүреп көрдүм. Калбак-Дагга бо кыжын ышкаш ындыг улуг хар дүшкенин көрбээн мен. Кым билир, мурнунда турган болуп магат чок. Оруктарны дүй хөртүктээн, мал хамаан чок аргыжары бергедеп турду — деп, Ложаң Борбак-Шилович беседазының эгезинде чугаалайдыр.—Харын-даа бо шагда колхозтарда, совхозтарда күчүлүг техника бар болгаш магалыг чүве-дир: харны далбыйлап, орук-чирикти аштап каапчар. Бо хире берге турзадаа мал менди кыш ашканы чем курлавырын тургузуп ап, кышка шыңгыы белеткелдиг болганывыста деп санаар мен. Ылаңгыя менде ам удазында четчир мал чеми бар. Чылыг хүннер келири билек далбыйлаан тараа хооразынга хой откарып эгелээн бис.

— Тургузу азырап турар мал база бар ыйнаан?—деп оон айтырдым.

— Ийе. Колдуунда чемнээн болгаш төрээн хойларны тургузу азырап турар-дыр бис. Бистиң коданывыста шупту төрүүр 590 хой бар. Бо хүнерде хой оолдаашкыны түлуктээн. Ам безин 85 хой оолдаан, ооң 8-зи ийистеди. Чаш хураган шупту менди.

Мал ажылынга дуржулгалыг кижи-дир дээрзин, хойжубиле хөөрежип эгелээ-ле, билип каан мен.

— Үр чыл хойжулаан Силер бе, Ложай Борбак-Шилович?

— Чогум хойжу болга-да улуг үр болбаан мен ийин. 6 чыл бурунгаар колхоз турда чылгычылап турдум —дээш, бодунуң дугайын чугаалаар хөңнү чок, бир кезек ыыттавайн олурду.

Ложаң Аңчыны хой кадарары-биле чоруткан. Ынчан 1967 чыл турган. Баштайгы чылында хүлээп алган хураганының бирээзинге онааштыр 2,2 кг дүктү кыргып алган. Ийиги чылында демги-ле дүнгужун төрүүр хоюндан чүс башка онааштыр 85 хураган алыр хүлээлгезин 93 кылдыр ажыр күүседип, мурнакчы хойжулар-биле деңнешкен.

— Көргүзүглер талазы-биле силерниң эң-не чедиишкиниг болган чылынар кайы ийик?

— Хой хүлээп алганымның үшкү чылында төрүүр чүс хойга онааштыр 113 хураган алганым сагышка өөрүнчүг болуп арткан. Ооң дараазында чылдарда ол сан 102—108-тен дүдулаваан, бир башка онааштыр 3 кг чедир дүктү кыргып ап келдим.

— Чарыш дугайында чүнү чугаалап болур силер?

— Мен бодум хуумда совхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи Аян-оол Дашоол-биле үш чыл улаштыр чаржып турар мен. Түңнелдээ ачыр-дачыр чоруп турар чүве. Бир тээ чарыш дугайында чугаа чоруп турар болганда, ону организастап турарында четпестер бистe барын чугаалап каар бодай-дыр мен—деп, хойжу харыылаан, уламчылай-дыр. — Чамдыкта бистин совхозка хуралга ол кижи тиилээн, бо кижи аштырган дээн болур. Чогум ону канчаар организастаза экил, дээштии кандыг болуп турарын дээрзи билдинмейн баар-дыр. Оон ынай түңнелди чүгле малчын бүрүзү олуржуп турда үндүрүп, чедер, четпестерни илередип, түңнелин сайгарып берип турар болза, тааржыр деп бодаар мен.

Коммунист хойжу ээп Аңчының ол саналы чөптүг. Малчыннарның бо чылгы социалистиг чарыжының негелдери-даа ындыг. Ону совхоз дирекциязы, партком өөренип көөр болза эки.

Мурнакчы хойжу оон ынай партия обкомунун IX Пленумунун шиитпирлериниге холбаштыр, ээлчеглиг кадатче шилчириниң чугулазын мынчаар чугаалады:

— Мен ам сууржүн амыдыралче шилчээ-ле үш чыл аштым. Оон ажыктыын херек кырынга көруп келдим. Бодумнуң кадарчы: ажым Аяа-биле ниитинии малын хорамчага-даа тавариштырып көрбедивис. Өг-бүленин херээжен ээзи совхоз будүрүлгезинин өске ажылдарын кылып, уруг-дарыың кижизидип турары кончуг таарымчалыг...

Л. Б-Ш. Аңчы хойжулап келген чылдарынын иштинде совхозунга 2158 хураганны өстүрүп, 7 тонна ажыг дүктү кыргып берген. Чогум-на так мындыг шудургу кижилерге кандыг-даа кыш коргунчуг эвес.

К. ХЕРТЕК.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ БОТТАНДЫРАР

Чон ортузунга идеология ажылын улам күштелдирип чорудары партия организацияларының чугула сорулгаларының бирээзи дээрзин республиканың чоокта чаа эрткен партия активиниң хуралы айыткан болгай. Ындыг турбуже биетиң «Кара-Хаак» совхозта партия организациязы чон ортузунга масса-политиктиг ажылды кошкак деңнелде тургускан.

Партия организациязы политинформаторларның болгаш агитаторларның ажылын четпес удуртуп, оларны ажылчы чоннарның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейни бедидериниң херээнче кончуг суда мобилизастап турар. Ол ышкаш политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң байдалы бисте база кошкак. Кичээлдериң кайы хире организастыг, дээштиг эртип турарынче, материалдарны дынакчыларның кайы хире шиңээдип ап турарынче кол кичээнгей салдынмайн келген. Ылаңгыя совхозта тургустунган экономиктиг билиглериниң үндезиннерин өөренир политшколаның дынакчылары кичээлге бирде келир, бирде келбес. Совхозта 41 коммунистен чүгле үш кижи — Т. Самороков, М. Бутанаева, В. Воронцов олар бо политшколада өөренип турар, а өскелериниң кайда өөренип турары билдинмес. А комсомолчу-аныяктарның өөредилгези база «уттундурган» деп чугаалап болур.

«Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң 50 чылының дугайында» СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң илеткелин чер-черде тургустунган политшколалар, болгумнер туржук, а малчын өг-бүлелериниң безин өөренип, доозуп турарын солуннардың номчуп турар бис. Бисте бо хүнге чедир ол илеткелди кымдаа өөретпээн.

Партия хуралдарынга политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгени, агитаторларның, политинформаторларның, лекторларның ажылын экижидери, суурда хөйниити организацияларынга боттуг дузаны чедирер, чон ортузунга агитас-массалыг болгаш партийжи-организастыг ажылдарны күштелдирер дугайында хемчеглерни хөй удаа ап келген. Ынчалза-даа ол хемчеглерни боттандырарынче партком (секретары эш Барым) бо хүннерге чедир кол кичээнгей салбаанындан «саазын кырында» арткан.

Ынчангаш совхозта партия организациязының саазын кырында «планынче» эвес, а сөзулуг партийжи-политиктиг ажылынче ханылап көөрүн үе негеп турар. Бо талазы-биле боттуг дузаны СЭКП Кызыл хооркому көргүзер боор деп идеген турар бис.

З. БУРУНЕЙ,
«Шынның» штаттан дашкаар корр.

ПРОПАГАНДИСТЕР

К. Д. Очурнуң удуртуп турары мал семиртир звенозунда 183 шарыжыктар хүр кыш ашкан, деңзи немелдени уламна көвүдеп турар. Шарыжыктарның бирээзиниң-не деңзизи ам безин 300 кг ажыг.

Каа-Хем район Советиниң депутады, «Совет Тыва» совхозтуң малчыны аныяк коммунист Куулар Дукур-оолович парткомнуң дуржулгалыг пропагандистериниң бирээзи.

ЧУРУКТА: Куулар Дукур-оолович Очур малчыннарда келген.

А. ДАРЖААНЫҢ фотозу.

КЫШ КӨРБЭЭНЗИГ

«Улуг-Хая» совхозтуң Хендерге салбырында аныяк инектер кадарчызы Кыргыс Данзын-Хөөнүң аалының коданы аажок арыг. Малчын инектерин аалга киирип келирге, оларны ында-мында дешкилежип, үскүлешкен турар. Ол дээрге кыш көрбээнзиг семис-чаагайы ол-дур. Ол малдың хүр-менди кыш ашканындан, дүгү безин силиг, кижиден хоюп, дезип тургулаар.

А кыш дээрге мында базала өске черлерде дег кылын харлыг, хадып каапкан, мал одары берге болган-на болгай. Ынчалза-даа малдың хүр болганы, Данзын-Хөөнүң мал азырап, ажаарыңга бедик мергежилдиниң херечизи-дир. Кадарары-биле молдургалар хүлээп алга-ла ол ийи чыл болуп турар. Эрткен юбилейлиг чылда ол элээн бедик немелде деңзилиг кылдыр малын семиртккен. Амгы үеде 150 баш кыс инээн эдержилгеге киирер дээш 6 будүрүкчү буганы база азырай берген. Бо чылын ол бодунуң ажаалдазында инек бүрүзүнге онааштыр хонукталa 700 граммдан эвээш эвес немелде деңзини алырын хүлээнип алган

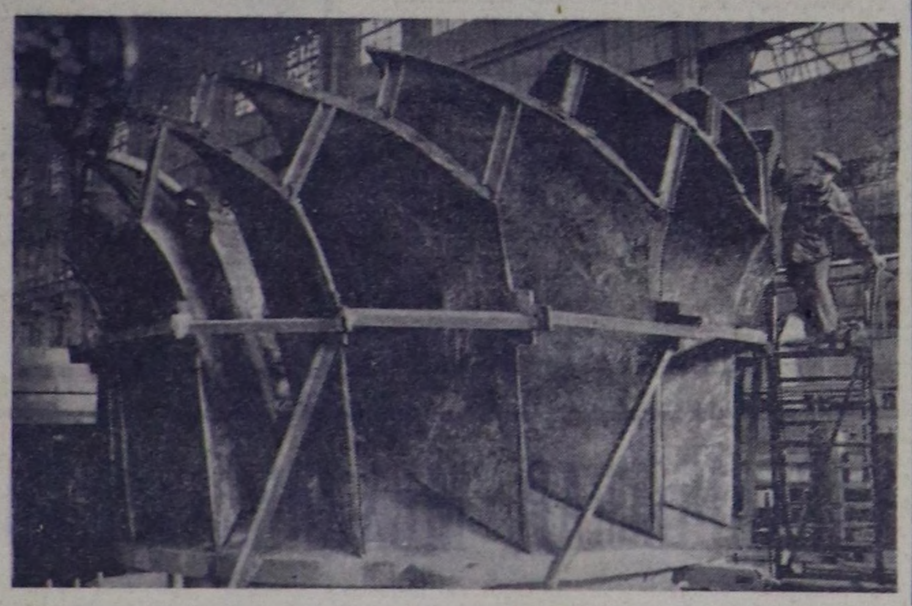
Ш. ДОСПАҢ.

АНЫЯКТАР ҮЛҮҮ

Араажы Ярбил — «Тес-Хем» совхозтуң хоочун хойжузу. Эрткен чылын аңаа дузалакчы кадарчы кылдыр Саңчат Коңгар-оолду өг-бүлези-биле кады чорударын О. Шынаа салбырның комсомол организациязы шиитпирлээн. Ам хоочун кадарчы-биле аныяк кадарчының хою менди, шыырак. Ол коданда төрээн 285 хойнуң 285 хураганы онча. Оларны ажаап турар сакманщиктерниң бирээзи — Коңгарның кадайы Кара-кыс. Комсомолчу Кара-кыс бо чылдың бирги кварталында 120 хураганны өстүргеи.

Салбырның комсомол организациязы 18 комсомолчуну сакманщиктедип чоруткан. Олар боттарының хүлээлгезин кызымак күүседип турарлар. Ылаңгыя Таня Доюндуптуң баштай Виктор Дудааның коданынга, ооң соонда Ынчып Кара-оолдуунга улаштыр сакманщиктен турары өөрүнчүг. Шак мындыг деминг ажылдың ачызында салбырда төрээн 4256 хойнуң 4262 хураганы менди доруп турар.

С. АРТЫНА.
«Тес-Хем» совхоз.

✦

ЛЕНИНГРАД. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг металл болбаазырадыр заводта Усть-Илим ГЭС-ке эптээр 245 муң киловатт күштүг суг турбиназын кылыр ажыл шавыпнын чоруп турар.

Бүдүрүлгениң конструкторлары дыка хөй камналгалыг дериг-херекселдерни Усть-Илимче чорудары-биле төлевилеп тургускулаан. Ол электри станциязынга ниити күжү 4 миллион ажыг киловатт 18 агрегатты эптеп тургузар.

ЧУРУКТА: Усть-Илим ГЭС-че чорудар турбинаның долганыр дугуйун эптеп турары.

П. ФЕДОТОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникazы).

✦

ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛДЫҢ КОЛ

Коммунизмче бурунгаарлаашкынның чергезиинден хамаарыштыр бистиң социалистиг ниитилеливистиң амыдыралынга марксисчи-ленинчи идеологияның ролю улам-на өзер. Ону чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдери болгаш байыдары, коммунистиг идеяларны нептередири партияның ажылчорудулгазында чугула черни эзлеп турар. «СЭКП-ниң идеологтуг ажылының 'айтырыглары» деп номда кирген документилер ол дугайын бүдүредир илередип турар. Ук номну Политиктиг литератураның ном парлалгазының черн парлап үндүрген.

СЭКП-ниң XXIII болгаш XXIV съездилериниң доктаалдары база резолюциялары, 1965 чылдан 1972 чылга чедир үе дургузунда партияның Төп Комитединиң шиитпирлери ол номда кирген. Ол үе чурттуң экономиктиг болгаш социал-политиктиг хөгжүдезининь бедик кодурлүшкүнү-биле, массаларның хөй-ниитчи болгаш күш-ажылчы идепкейниң өзүлдези-биле онзаланыш турар. Тургузукчу ажыл-чорудулганың бүгү кавыларынга ленинчи угланышкынны быжыг болгаш чайгылыш чок чоруттушаан, партия идеолоттуг сорулгаларны база бүзүреддиг шиитпирлеп, революстуг теорияны улам ыңай хөгжүдери, ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгези, улустуң эртем-билиин болгаш культуразын бедидери чергелиг ындыг чугула айтырыглярже кичээнгейни мөөнеп турар.

Номнуң документилери СЭКП-ниң теориязының, политиказының база практиказының тудуш чаңгыс холбаалын коргүзүп турар. Бодунуң бүгү практиктиг ажылын марксисчи-ленинчи теоретиктиг баазага үндезилеп тургузар, боттуг түүлдерниң чорудулгаларын ханы угаазылап бодаар, политиканы эртемге шыңгыы үндезилеп ажылдаар болгаш боттандырар — партияның барымдаалап турар принцибиндыг. Чижээлээрге, «Ниитилел эртемнерин улам ыңай хөгжүдер болгаш коммунистиг тургузуушкунга оларның ролюн бедидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның 1967 чылда хүлээп алган доктаалы теориянын айтырыгларынче партияның соңсаал чок кичээнгей салыышкынының херечиин болур. Марксисчи-ленинчи философияның, экономиктиг, төөгүлүг болгаш өске-даа ниитилел эртемнериниң талазынга үр үеде чорудар апаар шинчилелдериниң кол угланышкыннарың мында тодаргайлаттынган.

Сөөлгү чылдарда партия болза ниитилел хөгжүдезининь хөй-хөй эң чугула айтырыгларын болгаш угланышкыннарын эртем ёзуу-биле көрген. Документилериниң көргүзүп турарын ёзугаар алырга, партияның теоретиктиг бодалы социалистиг ниитилелдиң болгаш амгы үе делегейниң хөгжүлдезининь чорудулгаларынче улам долу ханылап, ниитилел амыдыралынга улам улуг салдарны чедирип турар. Теорияның дээштиг, чаартыкчы ролю СЭКП-ниң XXIII болгаш XXIV съездилериниң, ТК-ның Пленумнарының шиитпирлеринде, Октябрьның социалистиг Улуг Революциязының 50 чылынга, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болганынга, ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга турэскээткан документилерде онза чыыткыландыр илергейлеттинген. Оларда айыттынган теоретиктиг болгаш политиктиг, түңнелдер марксисчи-ленинчи теорияга чаа дыка улуг салыышкынны киирип турар.

Документилерниң теоретиктиг утказында кол черни коммунистиг ниитилел-экономиктиг формацияның болгаш ооң баазаларының дугайында, партияның болгаш улустуң революсчу-тургузукчу ажыл-чорудулгазының үе-чадаларының база оруктарының дугайында марксизм-ленинизмниң өөредиин ханыладыры, тодаргайжыдары эзлеп турар. Сайзырагай социалистиг ниитилелдиң СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиниде болгаш партияның XXIV съездизиниң шиитпирлеринде бердинген характеристиказы теоретиктиг, политиктиг болгаш практиктиг улуг ужур-дузалыг. Национал харылзаалардың социалистиг хевирин тургузарының төөгүде туруп көрбээн дуржулгазын түңнээни-биле болгаш ооң-биле кады ол харылзаалардың амгы үе-чадада уткашынарын аналиэтээни-биле биске социалистиг тургузуушкунуң чылдарында кижилерниң чаа төөгүлүг ниитилежилгези — совет улус тыптып келген деп түңнел кылдынган. ССРЭ-ниң бежен чылының дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткели социалистиг нацияларның чечектелишкинининиң болгаш чайгылыш чок чооктулажышкынының чаңгыс аай түүлү кылдыр ниитилел амыдыралын интернационалчыдарының диалектиктиг характерин илередип турар түүлдер-биле национал айтырыг дугайында ленинчи теорияны болгаш программаны байыткан.

Чаа ниитилелдиң политиктиг болгаш социал-экономиктиг кол күжү болур ажылчын ачызының ролюн бистиң чуртувустуң дуржулгазында даянгаш, СЭКП-ниң документилеринде эртем ёзуу-биле үндезилээн. Пролетариаттың төөгүлүг хүлээлгезининь дугайында марксисчи-ленинчи өөредиг амгы үениң идей-политиктиг демиселиниң байдалында буржуаз болгаш ревизионисчи идеологтарның талазындан күженишкинниг халдаашкынларга таваржып турары-биле холбаштыр ол теоретиктиг өөредиглер онза чугула ужур-дузалыг болуп бар чыдар. Совет ниитилелдиң политиктиг организациязының бүгү системазын сайзырагайжыдарының, социалистиг күрүне ёзуулуг болгаш демократияны улам ыңай хөгжүдерининь айтырыгларын ажылдап кылырынче партия улуг кичээнгейни салып турар.

Номнуң документилери Коммунистиг партияның эң чугула онзагай байдалын — ооң интернационализмин илередип турар. СЭКП-ниң теоретиктиг ажыл-чорудулгазы марксизм-ленинизмге, пролетаржы интернационализмге үндезилээш, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвин быжыглаар дээш, антиимпериалистиг күштерни сырый каттыштырар дээш, улустар аразынга тайбыңны болгаш найыралды быжыглаар дээш партияның демиселиниң чарылбас кезээ болур. Амгы үениң делегей хөгжүлдезининь марксисчи-ленинчи анализи бүгү мурнакчы кижи төрелгетенниң сагыш-сеткилин хайыктырып турар айтырыглар талазы-биле тодаргай турушту илередир, социал депшилгениң болгаш бүгү-ниити айыыл чок чоруктуң эрге-ажыктарынга таарышкан тайбыңның Программазы кылдыр улустарның хүлээп көргени даштыкы политиктиг угланышкынны ажылдап кылыр болгаш боттандырар арганы берген. Ооң-биле кады СЭКП-ниң документилери болза, ынызбүрү социал тургузуулуг күрүнелерниң тайбың догуна-ашкыны социализмниң болгаш капитализмниң аразында ангы демиселиниң онзагай хевири болур дээрзин онзалап демдеглеп турар.

Эртемниг коммунизмниң айтырыгларын СЭКП-ниң документилеринде ажылдап кылганы, ниитилел практиказын теория талазы-биле анализтээни буржуаз идеологияга болгаш национализмге удур, социализмни биче бүржуазчы ёзу-биле чүзүп-баазын хажыдар чоруктарга удур, барын болгаш «чөөн» үзелдиг ревизионизмге удур демиселге идеология кадрларын, бүгү коммунистерни чепсеглеп турар.

Теоретиктиг ажыл-чорудулга — Коммунистиг партияның ролюн улам өстүрериниң, ниитилел депшилгезинге ооң салдар чедирерин күштелдиреринің кол негелделериниң бирээзи. Социал шынныг чоруктуң объективтиг дүрүм-ёзугаар түүлдерин билип алыры-биле кады партияның бүгү ажыл-чорудулгазы база байыыр, ооң ниитилелди удуртурунуң методтары сайзырагайжыыр дээрзин партийжи документилер көргүзүп турар.

Партияның бо номда кирген шиитпирлери — ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезининь дугайында идеяларның байлак үндезини-дир.

Идеолоттуг ажылдың алыс утказы ол шиитпирлерден илергейлеттинин турар. Ол дээрге чаа кижини, коммунистиг ниитилелдиң бүгү талазы-биле сайзырагай тургузукчузун кижизидери, коммунизм херээниң тиилелгезинге ханы бүзүредиди, аңаа бердинишкининиң болгаш төлептиг бараан болуп билириниң ёзузунга бүгү ажылчы чоннарны кижизидери-дир.

Бо талазы-биле ажылга хамаарыштыр СЭКП-ниң XXIV съездизининь төлевилээн деятерецгей программазын организастыг-партийжи, идеологтуг, ажыл-агыйжы ажылдың айтырыгларының талазы-биле съездиниң соонда ТК-ның хү-

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ССРЭ-НИҢ АДЫНГА

БЕРЛИН. (СЭТА). ГДР эрткен чылын нияти ишкиря 155 муң тонна 46 далай судноларны Совет Эвиделинге кылып берген. ССР дээрге республиканың судно тудар бүдүрүлгелериниң продукциязының кол хереглекчизи боон турар.

700 олуттуг «Михаил Лермонтов» деп пассажир теплоходу, а ол ышкаш хары угда он-он демир-орук вагоннарын, автомобильдерни болгаш 1.500 кижини ап чоруп болур «Рюген» дээр судно-паром чагыкчыга кылып берген эң улуг далай судноларынга хамаржып турар.

* * *

БРАТИСЛАВА. (СЭТА). Чехословакияның Дунай хемниң уну-биле чүк соортүлгези чыл келген тудум-на улам ковүдеп турар. Ол пароходствонуң ажылдакчылары бо чылын эрткен чылдыындан 250 муң тонна хой чүктү соортүр деп шинтирлээн. Олар амгы үеде чугула ажылга — Каманың автомобиль заводунга хереглээри-биле ЧССР-ге кылган улуг станоктарны Братислава портундан Набережные Челныга чедир хем оруу-биле соортүрүнге ыяк белеткенип турар.

Хой санныг чүүл-бүрү идиктер болгаш Богемниң алдарлыг шилинден кылган каас-чараш эдилелдерни бо чылын ЧССР Совет Эвилелинге бир-ле дугаарында база Дунай таварыштыр соортүп чедирер.

* * *

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияны идик талазы-биле делегейде бирги чурт деп адап турары чоптүг. Идикти чонуң кижи бүрүзүнге онаштыр даараар талазы-биле ол делегейде бирги черни эзлеп турар.

Бо чыл ол чугула үлетпүр адырын хөгжүдеринге чаа чугула үе-чада болур. Ниитизи-биле 110 миллион эш идикти даарап кылган турар ужурлуг.

Амгы үеде чехословак идиктерни 90 чурттар садып ап турар. Ону ап турарларның даңзызының бир дугаарында Совет Эвилели туруп турар. Оон соонда өске бүгү социалистиг чурттар, дараазында АКШ, Англия, ГФР, Канада кирип турар. ССРЭ-ге идиктер кылып бээр дугайында эң баштайгы керээни 1947 чылда чаргаш, бүдүн-чартык миллион идикти чорудуп берген. 10 чыл болган соонда идик саны 12 миллион эш четкен. 1975 чылга чедир ол — 36 миллион эш чедир ковүдээр.

* * *

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияның электритехниктиг үлетпүрү — улус ажыл-агыйның шалыпкын хөгжүделиг адырларының бирээзин. Ол ниитизи-биле 28 муң янзы-бүрү продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар. Оон эки шынарлыг, быжыг продукциязын чурт иштинде болгаш даштыкыда-даа калбаа-биле хереглеп турар.

Электротехниктиг үлетпүрнүң кылып турары продукциязының кол-кол нуруузун социалистиг чурттар чагып ап турар. Чүгле бо 1973 чылда социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарынче 350 муң телефон аппараттарын, 188 муң электри моторларын болгаш өске-даа кылыгларны чорудар. Даштыкыже үндүрүп турар чүүлдериниң, хой кезии Совет Эвилелинге онаажып турар.

НОМЧУКЧУЛАР ШҮГҮМЧҮЛЕП, САНАЛДАП ТУР

Чадаана хоорай-биле „Алдан-Маадыр“, „Сүт-Хөл“ совхозтарның аразында автобус аргыжылгазы кажан экижиирил?

Ниитиниң транспортунга корум-чурумну шыңгыы сагыыр.

Автобуста 72 кижи...

Чөвн-Хемчиктиң «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл» совхозтарже болгаш Теве-Хаяже маршруттуг ийи автобус чоруп турган үеде, аргыжылгага таарымчалыг турган. Чоруун чогудуп алган пассажирлер ол-ла хүн Чадаанадан Сүт-Хөлче дедир ээп келир аргалыг болуп келген. Аңаа чон өөрүп четтиргенин автобус башкарыкчыларынга илередип турган.

Ол чаагай чаңчыл бо чаа чылдан эгелеп чоорту читкен. Чаңгыс автобус Чадаанадан 9 шакта үнгеш, Алдан-Маадыр четкеш, Чадаанага дүште 2 шакта келир. Оон кежээ 4 шакта дедир чоруур апарган. Моон үжүрүндан ажыл-херек бүдүрүп алырынга үе-шак чедишпес, Чадаанага хонар ужурга таваржып турар апарган.

Ынчангаш «четтирдим» деп сөстерниң орнунга чеме-халалыг шүгүмчүлелдер эңдерилген. Ол дугайында хомудалдар Чадаана АТБ-зинге чеже кирбээн дээр. Харын көдээ Советтерге, райкүүскомга чедир айтырыглар тургустунуп келген. Ынчалза-даа түңнел чок.

Ам үгле чаңгыс автобус чоруп турар. Аргыжар кижилер хөй болганындан аңаа улус шуут сыңышпастай бээр. Байдал берге-дир. Маңаа бо чылдың март 14-те болган чаңгыс фактыны чугаалаарга-ла четчир: Чадаана хоорайда автовокзалдан бир автобуска 72 кижи олурупкан, оон иштинде 32 кижи билеттиг, артканнары шүргүп кирген болду. Оларның аразында эзирик кижилер база хөй болган. Ынча хөй кижи чаңгыс автобуска тырылдыр олуруптарга, бергеле чүве чорду. Шынап-ла автобус резин дег шөйлү бербес-ле болгай. «Орук ара орта чедер ирги бис бе? Оода бо эзирик кижилерни милицияга баргаш, дүжүр-октапса» дээн чугаалар дыңналып турган.

Үстүнде чугаалаан маршрутка 3 совхоз, 4 көдээ Советтерниң 8 суурлары хамаржыр болгаш чурттакчы чону 11 муң кижи чедип турар. Чон хөй болганда чаңгыс автобуска кижилер сыңмастап турары тодаргай-дыр. Чоонку үениң иштинде таарымчалыг байдалды тургузуп бээрин Чадаана АТБ-зиниң удуртукчуларындан чон негеп турар. Байдалды кичээнгейге алыры, аңаа районнуң автоинспекциязы, милициязы дуза көргүзери күзенчиг-дир.

А. ОРЛОВ.

КӨРЕЙДЕ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейги сөөлгү үеде Көрей чартык ортулукта байдалче угланып турар. Делегей ареназында бооп турар экижишкиннер делегейниң ол девискээринде дүшкүүрлүг чорукту элээп чавырылдырарынга база деткимчелиг болганы билдиңгир. Көрей Улус Демократтыг Республиканың чазааның тайбыцга ынакшылдыг чайгылыш чок политиказының ачызында сеулчу эрге-чагырга Көрей Улус Демократтыг Республика-биле дорт чугаалажыш эгелээр ужурга таварышкан. Ол чугаалажыышкыннарның сорулгазы болза, Соңгу болгаш Мурнуу түктүн аразында дүшкүүрлүг чорукту коштадыры болгаш чуртту тайбың ёзу-биле катап каттыштырарының аргаларын дилеп тывары бооп турар. Ийи таланың аразынга чедип алган эрткен чылдың ноябрь айда Көрейниң Соңгу болгаш Мурнуу талаларының таарыштырылга комитедин тургускан турган. Оон дорт хүзээлгези болза, Соңгу болгаш Мурнуу талаларның аразынга дайынныг мөсилдежиишкиннерни болдурбазының херек кырында хемчегларин алыры; чурттуң ийи талаларының аразынга политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг солчуушкуннарны тургузары болур.

Чоокта чаа Пхеньянга таарыштырылга комитединиң ийиги хуралы болган. Аңаа Көрей Улус Демократтыг Республиканың төлээлекчилери ийи таланың аразынга чугаалажыышкыннарны улам калбартырынче угланган чаа чугула саналды киргеннер. Оларның киргеп саналында чурттуң Соңгу болгаш Мурнуу талаларының аразынга дайынныг мөсилдежиишкиннерни болдурбазынче угланган. Ында эң ылаңгыя кайызының-даа чепсектиг күштерин кызырарың, Мурнуу Көрейден америк шериглерни үндүрерин база көрүп турар. Бо бүгү чүүлдерни тайбың-дугайында тускай дугуржулга хевирлиг документиге быжыглаар болгаш бир тала өске талага удур чепсектиг күштү ажыглап болбазын аңаа айтып, магадылаан турар ужурлуг.

Көрей Улус Демократтыг Республиказының ындыг чугула болгаш таарымчалыг саналдарынга сеулчу тала удурланмас ужурлуг турганы билдиңгир. Көрейге империалистерниң өскүткен дайынының эгелээн үезинден бээр барык 20 чыл боон турар. Чурттуң Соңгу болгаш Мурнуу талаларының аразында харылээлар ёзулуг тайбың байдалче ам-даа кирбээн. Сеулдуң төлээлекчилери Көрей Улус-Демократтыг Республиканың саналын чугаалажып көөрүнден ойталап каапканнар. Дайын уржуунуң башкаланыышкынын узуткаар дугайында айтырыгны Сеулдуң эрге-чагыргазының ынчаар көрүп турары кымга-даа билдиңгир. Чүге дээрге, чурттуң мурнуу кезээнде экономиканы милитаризастаарының политиказын чорудуп, шериг күжү-биле мөсилдежиишкинче кыйгырыглар оон-моон дыңналып кээп турар болгай. Мурнуу Көрейниң командылал черинiң март 28-тен апрель 1-ге чедир эрттирген ээлчеглиг шериг өөредилгези дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга бичии-даа деткимче бербези база билдиңгир.

Тургустунган байдалды тайылбырлап бижээн, Көрейниң Күш-ажыл партиязының Төп Комитединиң органы «Нодон синмун» солун «Соңгу болгаш Мурнуу талаларның аразында мөсилдежиишкиннерни узуткаары дээрге үзе шиитпирлезе чогуур чугула айтырыг болу берген» — деп, демдеглээн. Ол айтырыгны үзе шиитпирлевес болза, ийи таланың аразынга чүректиң ханызындан чугаалажыышкынар турбас ужурлуг деп ол-ла солун айыткан.

Көрей чартык ортулукта дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче Көрейни тайбың ёзу-биле катап тургузарынче угланган Көрей Улус-Демократтыг Республиканың шынныг туружун, социалистиг дем каттыштырылгазының бүгү чурттары, делегейниң бүгү дешпилгелиг кижилери деткип турар.

(СЭТА).

КОММУНИСТЕР БӨЛҮҮНҮҢ ХУРАЛЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның сенадынга ФКП-ниң Политбюро кежигүнү Жак Дюклонуң даргалааны-биле коммунистерниң сенат бөлүүнүң хуралы болган. Сенат кежигүнү коммунистер сенат бөлүүнүң бюро составын катап соңгаан, оон даргазынга Жак Дюклону соңгаан.

ФКП ТК-ниң март 28-те болгаш 29-та болган пленумунуң ажылының дугайында отчёттуг дыңнаан, сенат кежигүнү коммунистер оон шиитпирин чүүлдүг деп көрген.

ФКП-ниң Чиңгине секретары Ж. Маршениң ук пленумга «Парламент соңгулдазының соонда политиктиг байдал» деп илеткелинде чугаалаан анализти, түңнелдерни болгаш саналдарны чүүлдүг деп санаан, ол хурал медеглел үндүрген.

Делегей байдалынга хамаарыштыр «депутат коммунистер хамаарышпас болгаш тайбыңга чынак Франция дээш», бүгү күрүнелер-биле тайбың кожа-хелбээ догуннаарын, дем каттыштырып ажылдаарын барымдаалаар даштыкы политиканы чорудары дээш туружун турар деп, медеглелде демдеглээн.

Францияның Коммунистиг партиязының депутаттары парламентиге социал дешпилгениң, экономика хөгжүлдезининң, национал хамаарышпас чоруткуң, хосталганың болгаш тайбыцның политиказын камгалаарын боттарының эң чугула сорулгазы кылдыр тургускан.

БАЙЫРЛАЛ БҮДҮҮЗҮНДЕ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгр улус Совет Армиязының чуртту гитлержи эжелекчилерден хостаан хүнүнге — өөрүнчүг часкы байырлалга белеткеним турар. Байырлалды апрельдиң 4-те демдеглээр. Дайынга үрелген ажылагыйын кайгамчык кыска хуусаада катап тургускаш, ВУР-нуң ажылчы чону социализмни чедиишкинниг тургузуп турар. Ам Венгрияның үлетпүрүнүң бүдүрүп үндүрүп турар продукциязы капиталистиг Венгрияның бүдүрүп-ле шыдаар турган продукциязындан сөс катап ажыг. Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрери бүдүн чартыктан ажыг катап көвүдээн. Ол чедиишкиннер Совет Эвилели-биле венгр улустуң аксы-дүңма найырылыдан болгаш дем каттыштырылгазындан чарылбас холбаалыг.

Венгр найысылал байырладыг алын-шынчы книр шиметтинип турар. Шөлдерде болгаш кудумчуларда чурттуң национал улуг байырлалын йөрээген национал туктар, айырак кызыл пестерде бижээн лозуңнар бар.

Патриоттарның чедиишкини

КОНАКРИ. (СЭТА). Гвинеяның (Биссау) патриоттары Медина-Бояның девискээринге Португалияның колония армиязының база бир реактивтиг хыдыкчы-бомбалакчы самолёдун дүжүр аткан.

Ынчангаш Гвинеяның патриоттары колониалистиг Португалияга НАТО-нуң берип турар шериг самолёттарының 5-ин узуткаан.

Гвинеяның болгаш Ногаан Шеңек ортулуктарның хамаарышпас чоруунуң Африка партиязының (ПАИГК) Конакриге чарлаан дыңнадында ынча дээн. Португал колонизаторларның Гидажта, Биженде, Гантюрда быжыглаттынган гарнизоннарынга удур база чурттуң соңгу талазында хосталган девискээрлерже шургуп кирер деп оралдажып турар улуг шериг кезектеринге удур гвиней патриоттарның өске-даа шавар халдаашкыннарының чедиишкинниг болганын дыңнадыгда база чугаалаан.

Бангладеш джут дээр үнүш өстүрүп, сайзырадыр, талазы-биле делегейде бирги черни эзлеп турар. Чурттуң бүгү 76 фабриказы 50 муң чедир тонна продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар болгаш оон 40—42 муң тонназын даштыкыже чорудуп турар. Ол дээрге, джут үнүштен кылган удазын, хевис сырыыр кидистер болгаш шоодайлар-дыр.

ЧУРУКТА: тараачыннар чаъс-чайыктаашкынныг үе эртери билек-ле Дакканың чоогунда Демра деп черде үнген джуттуң ажаап ап эгелээннер.

КЕЙСТОН — СЭТА-ның фотозу.

СОЛУН КЕЖЭЭЛЕР

«Тыва кобальт» комбинаттың парткому, комсомол комитеди ажылчыннарның, аныяк өскенниң культурлуг дыштанылгазынче кичээнгейни күштелдирген. Комбинаттың ажылчыннары хостуг шактарын, дыштанып хүннерин культурлуг ёзу-биле эрттирип турарлар.

Кыштың үдээриниң, частың башкы айын уткуурунуң байырлалы база эң-не массалыг, көрүштүг байдалга эрткен. Баян үнү чаңгыланып, янзы-бүрү нация кижилериниң ырлары диңмиттелип турган. Ол ышкаш чоокта чаа болуп эрткен дыштанылга кежээни хову-аксыжылар-ның сагыш-сеткилин хайыктырган. Ол кежээни «Кижиниң бедик культуразы» деп адаан. Маңаа кежээниң киржикчилери кижиниң культуразы, кижизидилге эстетиктиг аажы-чаңынга хамаарышкан солун чугаалажыышкынны кылган.

Ол-кежээниң соолүнде хептиң чаа модазының талазы-биле көргүзүлге база болган.

* * *

Хову-Аксы суурга Тыва телевидение болгаш радионуң симфония оркестрининг артистери аалдап чораан. Ужуражылга кежээзи чаа суурлуң клубунга болган. Тыва АССРниң телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң даргазы С. Ч. Юша сос адгаш, теле болгаш радиодамчыдылгаларның дугайын чыылганнарга сонуургаткан. Дараазында симфония оркестрининг артистери белеткеп алган концертин ажылчыннарга көргүскен. Чыылганнар Алексей Чыргал-оолдуң «Челер оюм» дээр поэмазының баштайгы кезээн, Ростислав Кенденбильдиң «Аъдым» деп ооргеп чогаалын ойнаанын сонуургаапнар.

Ол ышкаш оркестриң ыраажызы Өшкү-Саар Куулардың «Кызылдың отчугажы», «Айлап-кушкаш» деп ырларны ырлаанын ажылчынар адыш часкаашкынары-биле уткаан.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ПАССАЖИРНИҢ САНАЛЫ

Чоокта чаа Кызылдан Самагалдай чедер дээш улуг чаагай чылыг, чырык автобуска олуруптум. Балгазындан үш аныяк оол аңаа олурупту. Оларның кайызы-даа арага ижип турган, кылын эзирик аныяктар болду. Шуурмакты эрткеш, Калдак хемниң иштинге чоокшулап олурувуста эрлерниң чугаа-сооду үнүп эгеледи. Оларның бирээзи сарыг хөректээштиг оол карманындан бир шил водка ушта соп эккледи. Стаканга койтулады куткаш, баштай боду колдурадыр иже каапты. Стаканынче база бир дугураанны куткаш, эжинче тендиңнедир бар чорда, чолаачывыс билип каапкаш, автобусту тургуза каапты.

Чолаачы автобусче кире халыпсалгеш, эң сөөлгү олуттарда демги арагачыларда барды. Чолаачы бир стакандан кудуп бээрин оолдардан диледи. Демги эзириклей сүрээдей аарак, стакан долдур кудуп берди. Автобус башкарыкчызы оон шилде арагазын база алгаш, соңга оттур чажыпты. Арагазын төктүрген сарыг хөрекгээштиг оол орустап, тывалап шуугап шаг болду. Хамык пассажирлер чолаачыны деткээн. Эзирик кижилерни автобуска кажан-даа олуртказын сүмелеп турдулар. Аныяк кижилер арага ижип, хөй-ниитининг хөлгезинге ыят чок чоруурга, чованчыг-даа, чаржынчыг-даа болур чорду.

Бо бир чижекке хамаарыштыр менде мындыг санал бар. Автобуска эзирик кижилер олурткарын чеппээревес дугайында дүрүмнү сагыырын чолаачылар боттандырар ужурлуг. Аргыжылга чурумун болгаш чамдык дүрүмнерни бижээш, көскү черге азары чугула деп бодаар-дыр мен.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.
пенсионер.

БИЛЕТ БЕРБЕС ЧОЛААЧЫЛАР

Эрзинде «Мөрен» колхозтан район төвүнге чедир черниң ыраа 20 км чеде бээр. Ол аразынга Кызылдың пассажир АТБ-зиниң автобустары чоннуң аргыжылгазын хандырып турар. Ол бүдүрүлгениң чолаачылары автобус хөлезини 35 көпеекти кижи бүрүзүнден чыып алгаш, билеттерни үзүп бербейн баарын амдаа үргүлчүлеп турары элдептиг. Оон аңгыда чамдык чолаачылар аргыжылганың расписаниезин база сагывайн баардырлар. Чижээлээрге, эртенгиниң 7 шак 20 минута турда Мөренден үнер ужурлуг тургаш, эртен 6 шакта чоруй баар-дыр.

Бо четпестерни моон соңгаар чайладырын пассажир АТБ-зинден мөренчилер диеп тур бис.

К. ЛАМАЖАП.

УГЛАНЫЫШКЫННАРЫ

ЧАГАА ПАРЛАТТЫНМАЗАДАА

ХЕМЧЕГНИ АП ТУРАР

Бо чылдың январь 23-те Кызыл-Мажалык суурдан редакцияга чагаа келген. Барыын-Хемчик районнуң төвүнде № 741 көжүп чоруур механизастаттынган колоннаазы болгаш сеңгелге-тудуг участогу бар. Оларда 400 ажыг кижи ажылдап турар. Ол коллективтериниң кежигүннериниң ажыл төлевирин чогуур үезинден саадаткаш берип турарын көдээ бижикчи илереткен.

Профессионалдар эвилелдериниң область чөвүлелиниң бүдүрүлге массалыг болгаш экономиктиг ажылдар-кылдызынден биске дыңнатканы болза:

Авторнуң бижээн фактылары хыналадаан бадыткаттынган. «Тыва көдээ тудуг» болгаш «Тыва сеңгелге тудуг» трестериниг бижикчилериниң илередип турар четпестерин чайладыр хемчеглерни алырын профессионалдар эвилелдериниң область чөвүлелиниң сагындырган. Амгы үеде ол организацияларның талазындан бо талазы-биле чогуур хемчеглер алдынып турар.

Улусчу театрлар көрүлдези

ТАЛАНТ УЛАМ ӨЗЕР

Сарыг-Септин улусчу театрының «Бернарда Альбанын бажыңы» деп шиизи-биле бистин республикада улусчу театрларның көрүлдези эгелээн. Көрүлдени ССРЭ-ниң 50 чыл ооңга тураскаатканы. Ук шиини кайгамчык испан шүлүкчү болгаш драматург Федерико Гарсиа Лорка 1936 чылда бижип дооскан. Ол-ла чылдың август 19-та Испанияның фашист эрге-чагыргазы Гарсиа Лорканы боолап өлүргени. Фашистерниң бүжар үүлгедиишкини делегейнин мурнакчы кижилеринин киленин көдүргени болгаш Лорканың атсураа улам алдаржаан.

Испан суурларда херээженнернин азар-берге, хилинчектиг салым-чолунуң дугайында шиини Москваның Культура институдунуң доозукчузу Айлана Чадамба тургускан. Элээн үр үеде ажылдавайн турган улусчу театрның коллективи ынчаар катап тургустунган. Шиининң шимелде-кааскалгазын С. Лебедев кылган.

Шиининң кол маадыры Бернарда Альба беш кыс уругларның иези болза-даа, каржы, харам болгаш бүдүүлүк. Болгунуп 80 харлыг кырган иезин безин аңгы шоочалап алган, а уругларын үүле бай кижилер-биле өглээр бодап, бурганга тейледип өредип турар. Ынчалза-даа ол бүгү амыдыралга боттанмайн баар. Шииниң төнчүзүнде Бернарда Альбанын хеймер кызы Адела ол караңгы бүдүүлүк чорукка удурланып тургаш, боду өлүр.

Шиинде ойнап турар киржикчилер боттарының онзашкан рольдарын эки өөренип сайгарып албышаан, бедик мергежил-биле моон сонгаар-даа сценага ойнап болуруп бадыткааннар. Бернарда Альбанын ролюн милиция ажылдакчызы Л. Сладикова, ооң дузалакчызы Поносяны эмнелге ажылдакчызы Т. Белозерова, ооң беш уруглары—Ангустиасты (райподан З. Чищухина), Магдаленаны (библиотекада Н. Шалапина), Амелияны (уругларның музыка школазында Н. Подкорытова), Мартириону (библиотекарь И. Латкина). Аделаны (библиотекарь Л. Доронина) олар эки ойнаанын көрүлдениң жюри кежигүннери демдетлеп, боттарының арга-сүмезин кадып, семинарны база эрттирген.

Сарыг-Септиң улусчу театрының шилип алган шиизи көрүлденин репертуар талазы-биле негелдезинге дүүшпейн турар деп бодал үнүп келзе, айтырыгны бүгү талазы-биле шиитпирлезе чогуур.

Хамаатты шүлүкчү, чаа амыдыралдың ыраажызы Гарсиа Лорканың нарын, классиктиг шиизин көдээ сценага чедимчелиг, дээштиг кылдыр тургусканын деткиир апаар. Аныяк режиссёр Айлана Чадамба моон сонгаар-даа чаа, солун шиилерни тургузары чугаажок.

Көрүлденин, жюри комиссиязы (даргазы, хөгжүм-шиин театрының режиссёру Н. Баль), РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Виктор Кок-оол болгаш өске-даа эштер Тураның улусчу театрының, Кызылдың аныяк көрүкчүлер театрының шиилерин дараазында хүннерде көргүлээн.

С. БАИР,
уран чүүл училищезиниң башкызы.

Республиканың школаларында

СЕТКИЛИНГЕ ТААРЫШКАН МЕРГЕЖИЛ

Кызыл-Мажалык ортумак школазында күш-ажыл башкызы Степан Белекович Күжүгет 23 чыл дургузунда сеткилинге тааржыр янак ажылын кылып келген. Районнуң школаларында мурнакчы башкының бирээзи деп ооң санадын турарының ужурудаа ында. Ооң хөрээн «Улус өөредилгезиниң тергиини» деп хөрек демдээ каастаан.

Степан Белекович өөреникчилерин мергежилдиг ус-шевер кижилер кылдыр кижилидер дээш шыдаар шаа-биле кызып ажылдап чоруур. Школда өөредилге мастерскаязы эки дериттинген. Ооң тудуун алгыткан, ону база-ла эш Күжүгет удурткан.

Ам ол мастерскаада демир чондурар ийи, ыяш хаарылдаар хиреэлиг бир, ыяш болгаш демир үттээр бир, ол ышкаш херекселдер чидидер электриглиг дээш янзы-бүрү станоктар, ооң аңгыда хой верстактар бирги, ийиги цехтерде бар.

Өөреникчилерниң кичээл эртиреринге бүгү-зе таарымчалыг байдал тургустунган. Дериг-херекселдер четчир, көргүзүг плакаттары хой. Кичээлге белеткелди башкы баш бурунгаар чорудуп турар. Уругларның кичээлге сонуургалы бедик, күш-ажыл кичээлдериниң келирин олар четтиклейн манап турарлар. Ыяштан болгаш демирден янзы-бүрү ажыктыг хереекселдерин олар кылып өөренип алгылаан. Чүжээлээрге, демирден шыдыраа, эөриилдер, маска, сенчилер, огород суггарар лейкалар дээш өскедээ ажыктыг хереекселдерни кылып турар. Чурук рамалары, стол, савдай, шкаф, тумбочка болгаш тон азарларны ыяштан эки шынарлыг кылдыр кылып турарын кым-даа эскерер.

Чуга демир, ыяш аймаандан янзы-бүрү модельдерни кылып турар. Көргүзүг материалын барымдаалап бердинген угулза, саннар, үжүктер болгаш дириг амытаннарны оюп хирээледип турары солун. Чаа маркаларның машина, тракторларының хевирин садыгларда ойнаарактар дег кылдырып турарын кижи магадаар.

Чонар-даштан чазанып өөренирине уругларны чаңчыктырып турары черле эки. Аңаа хереглээр бижек, кылымал эгээлерни, үттээштерни четчир санныг кылдырып алган. Бай-Тайганың Сарыг-Хаядан эң чымчак ак, сарыг, хүрең өңнүг чонар-даштарны эккеп алган, өөреникчилерни чаа чазанылга ажылынче хаара тудуп эгелээн.

Школачыларның техниктиг чогаадылга делгелгезинге башкының өөреникчилерни каш удаа киржип, шаңнап, мактадып келген.

Т. САРЫГЛАР,
Барыын-Хемчик район.

«ДЕЛГЕЛГЕ»

Кыргыс археологтар республиканың мурнуу талазында Туя-Муюн улунуң кашпалынга Бурунгу Даванының (Фергана) хая чуруктарының «делгелгезин» тып алган. Бурунгу шагның мастерлери хаяларга кижилер, аргалар, куштар дүрзүлерин, хөгжүм хереекселдерин мергежилдиг чуруп каан.

Эртемденнерниң бодап турарын ёзугаар алырга, ол чуруктарны чуруп каанындан бээр ийи муң ажыг чыл эрткен.

Кыргыс чуртунуң кашпаларында, даг мээстеринде, янек-даштары биле куйларында өске-даа хөй-хөй чуруктарлыг хая-даштар бар. Бистиң үевистиң дөрт муң чыл мурнунда үеден эгелээн бистиң үениң баштайгы муң чылынга чедир чурттап чораан чон салгалдарының кижилери ол чуруктарны чуруп каап деп чүвени тускай эртемниглер тодараткан.

А. КОМАРОВ,
(СЭТА-ның корр.).

АНЫЯК ШЫДЫРААЧЫЛАР

Республика школачыларының «Ак терге» деп шыдыраа маргылдаазы часкы дыштанылга үезинде Кызылдың шыдыраа клубунга болуп эрткен.

Спортчу демиселдиң түңнелинде Кызылдың № 1 школазының командазы шылгараан, бирги черни алган, ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш республиканың күш-культура комитединиң бирги чергенин диплому-биле шаңнаткан. Эрзининиң, Улуг-Хемниң төлээлери ийиги, үшкү черлерни алганнар.

(Бистиң корр.).

ДЕЛЕГЕЙНИҢ БОЛГАШ ЕВРОПАНЫҢ МОСКВА ЧЕМПИОНАДЫ

Хоккей талазы-биле делегейнин болгаш Европаның Москва чемпионадының баштайгы ийи хүнде (март 31-ден апрель 1-ге чедир) болган маргылдаалары онза өскерлиишкин чок эрткен.

Делегейнин тергиин хоккейжизи — ЧССР-ниң шилиндек командазы катап дээш чергелиглерниң санынга кирген, Польшаның командазын шыырак түңнелдиг — 14:1 санныг уткан. Олимпийжи чемпионнар — совет хоккейжилер ГФР-ниң шилиндек командазын оон-даа ажыг — 17:1 санныг уткан. Шведтер поляктарны 11:2 санныг уткаш, база ийи санны алган. ГФР-ниң хоккейжилери финнер-биле ойнаашаа база бир уттурган — аңаа Суоминиң шилиндек командазы 8:3 санныг утканы.

...Чехословакияның шилиндек командазының тренерлери Я. Питнер биле В. Костка боттарының командазының «алдын» составын хевээр арттырып алган. Байдал мынчыг боон келгенде, боттарының хаалгазынче Польшаның хоккейжилериниң эрттирикпен шайбалар санының көвүдээнинде элдепсинчиг чүве чок. Удурланыкчыларының хаалгазынче чемпионнарның баштай бир шайба эрттир кага тыртып алырынга оң үш чартык минута негеттинген-не харын. Ооң соонда Косыльдың хаалгазынче Кохта баштай бир шайба эрттир кага кааптарга оон ынай ол хаалгаже эртер шайбалар шуушкаш-ла турун берген.

Совет шилиндек команда баштайгы маргылдаазын мынчыг составтыг ойнаан: Третьяк, Гусев — Васильев (Рагулия). Михайлов — Петров—Харламов; Полядьев — Ляшкин. Мартынюк — Шадрин—Якушев; Цыганков — Лутченко, Ледедов (Волчков)—Мальцев — Бодунов.

ГФР-ниң шилиндек командазы-биле ужуражышкынга бистиң командавыстың 17:1 санныг утканы амгы чемпионатта амдыызында рекордтуг улуг сан боон турар. Бистиң командавыс ГФР-ниң хоккейжилерин моон мурнунда кажан-даа ынча хей санныг аштырышкынга таварыштырбайн чораан.

Канададан келген тренер Билл Харис швед шилиндек команданың ойнаар аргазын эмин эрттир шыңгыы хемчегдер-биле өскертикээн. Ону ол чедип ап шыдаваан. Ынчанмыже эрткен сезонда «Три курнур» команданың составын таарымчалыг «чаарткан» болгаш скандинавтарның амгы тренери Челль Свенссонга эки дуза чедирген. Ооң аңаа ачы-хавыяазы ол болган.

Шведтер маргылдаага кошкак адаанчылар-биле ойнаанда баштай оларга бир, харын ийи-даа сан бере каапкан «өөртүп каар» баштак чаңныг. «Баштактанып хүн»— апрель бирде Польшаның шилиндек командазы-биле ужуражышкынынга скандинавтар харын овазарымчалыг ойнаан, ооң түңнелинде хөй удуг санын база чедип алган. Командазының ойнакчылар саны эвээш турда безин камгалакчы Салминг маргылдаа эгезинде-ле бир шайбаны эрттир хап алган.

Чедиги салыг соонда

Республиканың «Спартак» эки тура спорт нинтилелиниң шыдыраа талазы-биле чемпионадынга чеди салыглар болуп эрткен. Чамдык салыглар сонгаарлаттынган болгаш чедир ойнаттынмаан-даа болза, баштайгы түңнелдерни үндүрүп болур арга бар.

Аэропорт бүдүрүлгезиниң техниги Леовид Мохов биле Кызылдың № 3 школазының башкызы мастерге кандидат Николай Шишигин олар тиилелгеже бүзүреллиг бар чыдар. Мохов сес кижи-биле ойнаан (бир оюн артык), мастерге дөрт кандидатты болгаш бирги разрядчы М. Хомушкуну удуп, ийи хайым кылып, Шишигинге уттургаш, ниитизи-биле алды санныг мурнап турар. Ынчаягаш ол ам безин мастерге кандидат баллды күүседиишкен. Ооң ойнаар удурланыкчылары бирги разрядчылар К. Саян биле Д. Быков болгаш мастерге кандидат А. Панюкин олар арткан. Шишигин чедиг салыг соонда беш санныг болгаш ооң чидирин Мохов-биле дең.

Бирги разрядчы К. Саян 3,5 санныг болгаш бир соңгаарлаттынган салыглыг. Кандидат баллдыг М. Алыг-оол ам дээреинде үш санныг, ынчалза-даа соңгаарлаткан ийи салыындан ийи сан ап болур аргалыг. Ол чүгле М. Хомушкуга уттурган болгаш ийи салыкчы-биле хайымнашкан. М. Хомушку база-ла үш санныг болгаш бир соңгаарлаткан салыглыг. П. Берковичбиле Ю. Быков чаңгыс-чаңгыс сан чедип алган болгаш ийи-ийи соңгаарлаткан салыгларлыг.

Новосибирскиден келген мастерге кандидаттар хиреллиг ойнап турар. В. Заусаев, А. Панюкин, В. Пальчиков, П. Соколов олар 3,5—3,5 санныг. П. Огурцов өске турнирге киржикир апарганы-биле шупту салыгларын 5,5 санныг дооскаш, чорупкан.

Сөөлгү чедиги салыгда М. Хомушку мастерге кандидат А. Панюкинни уткан. Ол ооң үшкү тиилелгези болуур. Беркович Саянга дүжүп берген. Мохов — Алдын-оол, Заусаев — Пальчиков олариың салыглары хайым болуп доозулган. Соколов биле Быковтуң салыы дең байдалдыг соңгаарлаттынган.

Маргылдаага болуп эрткен салыглардан бир солун оюнну мооң адаанда көргүстүвүс.

Л. МОХОВ — В. ЗАУСАЕВ

Сицилиан камгалалы.

1. e4 c5 2. Kf3 d6 3. d4 cd 4. K:d4 Kf6 5. Kc3 a6 6. Cq5 e6 7. f4 Ce7 8. Ф:3 h6 9. Ch4 Kвd7 10. Cc4 0—0 11. Св3 Фс7 12. 0—0—0 в5 13. C:f6 C:f6 14. q4 Св7 15. q5 hq? 16. K:e6 fe 17. C:e6+ Лf7 18. C:f7+ Кр:f7 19. fq Лс8 20. q!K:f6 21. Л1d2 Фс4? 22. Л:d6 Лс7 23. Лq1 Крf8 24. Л:q7! Л:q7 25. Ф:f6+ Крq8 26. Лd8+ Крh7 27. Ф:5+ Лq6 28. Фh5+ Крq7 29. Лd7+ кара тала дүжүп берген.

О. ИРГИТ,
маргылдааның кол судьязы.

Валентина Патрикеевна Грахова Каа-Хемниң Үжеп-Аксы 8 чыл школазында ажылдап турар. Үжен ажыг чылдарны башкы ажылынга бараан болдурган хөөчүн башкы бодунуң коллективинде болгаш суурнуң чурттакчыларының аразында хүндүлүг кижилерниң бирээзи. Өөреникчилериниң аажы-чаңын ыяк билир башкы бодунуң ажылынга чедиишкинниг болуру билдингир. Валентина Патрикеевнаның ажылдап турар эге класзы 100 хуу өөредилгелиг.

ЧУРУКТА: эге класс башкызы В. П. Грахова кичээл үезинде.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

КҮШ-АЖЫЛ КИЧЭЭЛДЕРИ

Эрзининиң Мөрен 8 чыл школазының 4—8 классчыларының өөреникчилери күш-ажыл кичээлдерин организастыг эрттирип турар. Бүдүрүлге өөредилгезинче чаа-ла хаара туттунуп эгелээн бичии өөреникчилерниң бо эртемге сонуургалын, күш-ажылга ынакшылын хайыктырар соруглга-биле башкы хой солун кылган кылыгларны көргүзүп, теория кичээлдерни чорудуп турар.

Үстүкү класстарда кичээлдерниң эртиин турары бир янзы. Уругларның кулинария кичээли —борта элээди уруглар хлебти быжырарын, амданныг чемни канчаар белеткээрин улуг угбалары — поварларның дузазы-биле теория кырында шиңгээдип алган билиглерин практикабиле холбап турарлар. Боттарының кылган чемин чиирге амданныг болбайн аан.

Оолдар черле ындыг. Бичии чажындан машина-техника башкарыксаан, бир-ле чүвени тутнап, кылыксаан чоруур. Төрүмелден ол сонуургал күш-ажыл кичээлдеринге деткимчени ап, оларның келир үезинге кокпа орукту шойдери чугаажок. Келир үениң механизаторлары, инженерлери, шынап-ла маңаа —школаның өөредилге мастерскаяларында боттарының күш-ажылчы каналганы алыр. Чазанырында, демир-дес-биле ажылдаарында эргежок чугула станоктар, верстактар четче бар. Оларга ажылдаарда сагыза чогуур дүрүмнер, схемалар хаалларда астынган. «Мастерскаяның булуңу» — дежурныйлар дангзызы, чазанылгага хереглеттинип турар пош, хадың, шиви, хады, дыт дээш ышкаш ыяштарның хевирлери, көргүзүг материалдары, аптечкабиле дериттинген.

Стол, савдай ышкаш ыяш кылыгларлан аңгыда, демирдестен кандыг-бир чүүлдер, ылаңгыя модельдер кылырынга оолдар улуг сонуургалдылгар. Эрткен чылын уругларның техниктиг чогаадылгазының район делгелгезинге оларның кылганы сүт адаанга чоруур хеме, чарыш машиназы жюриниң улуг үнелелин алган.

Район школачыларының чаңчыл болган часкы делгелгезинге школа коллективи сугга шимчеп чоруур модельдерни, угулаалап, даараан тыва хеп аймаан, чураан чуруктарны киириштирген.

Уран-чечен болурунга, амданныг чем белеткээринге салымныг, кызымак, дыңнаңгыр, эрес кежээ, өске өөрүнге үлегер-чижекти көргүзүп турар чамдык өөреникчилерни күш-ажыл башкызы Хуналдай Дөвүт адап турду.

С. МОНГАЛ.

КУРОРТТАР НЕМЕЖИР

Карпат сыннарының эдээнде турар Трускавец деп курорт бистиң чуртувуста хөйге билдингир. Маңаа эмнедир дээш келген чүс кижиниң тозан алды хирези кадыын экижидип алгаш чаныптар. Бистиң дыштанылга черлеривис чыл санында-ла ийи чүс муң ажыг кижини хүлээп ап турар.

Ам Трускавецте санаторий, дыштанылга бажыңнары болгаш пансионаттарның саны он чеде берген. Оларның чамдыктарын улуг-улуг бүдүрүлге черлериниң планын ажыр күүсетнен продукцияларындан алган орулгаларны ажыглап тургаш тудуп тургускан.

Трускавецтиң аржаан суглары ижин аараан, тынар органнар хоочураан болгаш мага-ботта бүдүмелдер солчулгазы үрелген кижилерге кончуг дузалаар дээрзин улус бүдүн чартык чүс чыл бурунгаар-ла билир турган. Ындыг-даа болза ол аржаан суглар чүгле Совет эрге-чагырганың чыдарында чоннуң кадыкшылгазын экижидер чер апарган. Профэвилелдер болгаш күрүне курорт тудуун калбартырынга эвээш эвес хөреңгини — элээн каш миллиард рубльди үндүргеи. Тудуг ажылы ам-даа улам-чылавышаан. Тоску беш чылдың төнчүзүнге чедир маңаа профэвилелдиң шугуму-биле 4000 кижи дыштаныр пансионат, колхозчулар, шахтёрлар, ыяш болгаш ыяш болбаазырадыр үлетпүрнүң ажылдакчылары дыштаныр санаторийлер ажыттынар. Амгы үеде ажылдап турар санаторийлер болгаш дыштанылга бажыңнары ийи катап улгадып өзер.

80 чылдарның ортан үезинде Трускавецке чыл санындала 400 муң кижи кээп дыштаныр апаар деп санап турар бис. Олардан аңгыда аңаа боттарының уунда путёвка чок дыштанып келирлер база турар. Ындыг улуска дуза чедирери-биле поликлиникаларны, амбулаторияларны, пансионаттарны, столоваяларны, магазиннерни, амыдырал хандырылга павильоннарын, машиналыг улуска техниктиг дуза чедирер станцияларны тудуп турар.

Трускавецти сайзырадырда курорт черлерин тударының негелделерин көрүп тургаш боттандырар деп хоорай Соведи шиитпирлээн. Курорттар дээрге чүгле аарыгны эмнээринге эвес, а аңаа баш удур камгалал ажылдарын чорударынга база кончуг чугула кадыкшылга чери болур. Трускавец ырак эвес келир үеде чаагайжыттынган магалыг чаагай курорт — профилакторий апаары чугаажок.

А. ПАНКОВ,
Трускавец хооркуускомунуң даргазы.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 3-ТЕ

МОСКВАДАН

15.30— Дамчыдылгалар программазы. 15.35—«Ийи ужуражылга». Уран-чечен телефильм. (Венгрия). 16.45— Өнүүр телекөргүзүг. Хоккей талазы-биле делегей чемпионады. Швеция — ЧССР. 3-кү оюн. Финляндия — ССРЭ. 3-кү оюн.

КЫЗЫЛДАН

18.00— Телемедээлер. 18.15— Телемедээлер. 18.25— Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.30—Кодээниң бот-тывынгыр уран түүлүнүң Бүгүроссия көрүлдезиниң түңнел концерти. Кремльдиң съездилер Ордузундан дамчыдылга. (Бижидилге). 21.30—21.40— Чапсар. 21.40— Съездилер ордузундан концерттиң уланчызы. 22.05—Өнүүр телекөргүзүг. Хенгилериниң телетеатры. «Баштактаны аарак» 23.00— «Үе». Информастыг программа. 23.25—01.45— Өнүүр телекөргүзүг. Хоккей талазы-биле делегей чемпионады. ССРЭ — Польша. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң спорт Ордузундан дамчыдылга.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «19-туң комитеди» (2 сериязы катай) 10.30, 13.40, 16.50, 20.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Олеко Дундич» 15.00, «Мен — Тянь-Шаньмен» (2 сериязы катай) 17.10, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чаңчык» 15.00, «Богун чурттаар, өлүрүү даарта» 16.50, 18.40, «Хай-бачыт» 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Одессаның дыштанылгалары» 9.00, 10.50, «Өлүрүкчү херек дээш буруудаттырып турар» 12.40, 14.30, «Аза дээрбезинде шулбус чалчалары» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

САГЫШ-СЕТКИЛДИҢ БАЙЛАА

Москвада ажылдап, чурттап чоруур талантылыг чогаалчы Борис Львович Васильев-биле «Юность» деп журналды дамчыштыр таныжа берген бис. Чоокта чаа ооң ук журналга долуазу-биле парлаттынган «Мында даң ханалары ыржым» деп тоожузуунга үндезилеттинген атташ кинозун республиканың көрүкчүлери сонуургал-биле уткаан. Ам чогаалчының база-ла ол журналга парлаттынган «Эң сөөлгү хүн» деп тоожузуунга үндезилеттинген атташ фильми бистиң республиканың экранарында үнүп эгелээн. Борис Львович мурнундагы кинозу ышкаш, борта база ооң сценарийин бижишкен. Ынчангаш чогаалчы бодунуң тоожуга көдүргеи айтырыын экранга шыйып демдеглээни чугаажок.

Тоожу милиция ажылдакчыларының амыр эвес ажыл-херээнге тураскаатканы. А чогаалчының ону көргүзерде шилип алган оруу оскелерден бир янзы болуп турарыбиле солун. Борис Васильев бодунуң лейтенант Ковалевун чүнүң-даа мурнунда сагыш-сеткилинден байлак кижи кылдыр көргүскен. Аңаа бак херек үүлгеткен кижилерни чүгле кезедип, шиидип, торгаары эвес, оларның ындыг кижилер болу бергенининң алыс чылдагаанын дилеп тывары кол чүүл апарган. Улуг хоорайга участок толээзи дээрге, ындыг-ла , коскү эвес албан дужаал. Ынчалза-даа чогум-на Семён Митрофанович ышкаш ажылынга ыяк бердинген, улус-биле харылзажып билир кижилерден чаа кижи дээш улуг демисел боттанып шыдаар дээрзин чогаалчы-даа, киноның тургузукчулары-даа эгизинге чедирип шыдаан.

...Участок толээзи Ковадев (ролюнда сураглыг артист Михаил Ульянов) пенсияже үнер дугайында рапорт берип каапкаш, кедээге чурттаары-биле кадайын оглу-биле ынаар чорудупкан. Хоочун шагдаа харылаан турган участогун хүлээдип бээр дээни улуг лейтенант Степан Степешкога (артист В. Невинный) көргүзүп чоруп турар. Ажылының соолгу хүнү, соолгу шактары келген. Кырган офицерниң сагыш-сеткили кайы хире арыг шынчыл дээрзин амыдыралының ыя хенизиг кезиндээ-ле четче тайылбырлаптар.

Ажылының аайы-биле Семён Митрофанович каш янзы аажы-чаңныг кижилер-биле таваржыш келген. Профессор дулгуза Агпеса Павловна (артист А. Парфаньяк) чамдык кижилерниң санаа турары ышкаш үеп-даян эвес, а амыдыралында аас-кежик чок талаларлыг, бот хөрээжен кижи, улус нүгүлдээр дээнде чүнүң-даа мурнунга тура дүшпес Бызаа (артист С. Пономарев), канчаар-даа каржы-хедер чаңнап тураа, алызында барып бодунуң чалын эдип алыр дээрзинге ол бүзүреллиг.

Борис Васильевтиң лейтенантызы алызындан сеткили ак, кижилерге бүзүрээр болза-даа, амыдыралды чаңгыс талаалап көрбес, ооң чоптүү дээш туржуп турар. Кажан ону комиссар кыйгыртырга, дежурный орук аайы-биле бир-ле херек ужун каразытыкан аныяк уругну байысаанчыга аппарып бээрин дилээрге, ол чажам дивес. Орук ара Алланың (Т. Кулаш) кыдыра сеткилдиг, турамыксымаары даштындан көөргеттинген чорук дээрзин амыдыралга хөйнү көрген лейтенант эндевээн. Милицияның ажучу Ковалев ол уругну аныяк истекчиге эккеп бергеш, бодунуң бодалын, сананын киирер дээрге шыжыгып, лейтенантыны чүге-даа бодаваан. Ынчалза-даа бодунуң сагыш амыраваан сеткилин хоочун өдүүр — комиссарга ыыттавайн баар аргазы чок болган. Уругну аңаа салыпкан. Кол буруу уругда эвес деп хоочун кижиниң бодаанын болган. Соолүнде баргаш, ол аныяк кижиниң амытынын камгалаашаа, даарта хүндүлүг дыштанылгазынче чоруур деп турган лейтенант боду амы-тынындан чарылган.

Кинонуң кол ут-шии ындыг. Бо фильмде шагдаалар дутайында өске чогаалдарда ышкаш, карак чалданыр шоп-содаа, автомашиналарга сүрүүшкүннер-даа, тывызыксыг будалчак истээшкиннерда чок. Ынчалза-даа мында ол ажыл-херекти күүседип турар буянныг кижилерниң иштики сагыш-сеткилин шынаы-биле чуруп көргүскен.

Фильминиң бир онзагай талазы болза, адыг-сураа алгаан, ССРЭ-ниң улустуң артизи, көрүкчүлерге хөлчок билдингир артист Михаил Ульяновтуң бир-ле дугаар режиссёрлаан шенелде ажылы болур. Артист мында кол рольду база болу күүседип турар. «Эки турачылар», «Бодүүн төөгү», «Колхоз даргазы», «Оруукка тулчуушкун», «Хостаашкын» чергелиг бүгүдеге билдингир фильмнерге ойнаанны ышкаш ол мында база-да бодунуң эгээртинмес талантызы-биле көрүкчүнү өөрткен. Михаил Ульяновтуң режиссёр ажылының эгези чедиишкиниг болган деп санап болур. Орта чогаалчы Борис Васильевтиң уран-чечен, амыдыралга чоок тоожузу дузаалаан.

О. НАМЧЫЛАК.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 24-63, редакторнун оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизининиң 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизининиң 37-13, культура киллизининиң 23-54, кодээ ажылагый киллизининиң 21-47, үлетпүр киллизининиң 22-64, чагаа киллизининиң 41-27, информация база совет тургузуг киллизининиң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Пар. ама 2. Тираж 15453. Чагыг № 704.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном сүдынының талазы-биле арге-лелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00533